

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ У 2016 РОЦІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА СТАН ІТ-ІНДУСТРІЇ

Починаючи з 2014 року ІТ-сфера України внаслідок російської агресії, загального економічного спаду, скорочення інвестицій та низки інших причин, включаючи не завжди ефективну й адекватну галузеву політику уряду*, переживає гостру кризу. За підрахунками компанії IDC, загальний обсяг українського ринку ІКТ за підсумками 2015 року скоротився порівняно з 2014-м на 42 %, склавши 1,4 млрд доларів, що відповідає рівню 2005 року. (Для порівняння: у 2008 р. даний ринок оцінювався у 5,1 млрд доларів.) У 2015 р. обвальне падіння охопило всі основні сектори вітчизняної ІТ-індустрії, за винятком хіба експорту ІТ-послуг і невеликого сегменту публічних хмар, який протягом року, навпаки, зріс на 10 %. У той же час сегмент ІТ-обладнання скоротився на 43 % і склав 643 млн доларів, сегмент програмного забезпечення – на 50 %, склавши 106 млн доларів, ІТ-послуг – на 38 %, до 112 млн доларів.¹

У 2016 році намітилася виразна тенденція до поступового подолання кризових явищ в українській ІТ-галузі. Про це свідчать як внутрішня статистична інформація, так і дані щорічних досліджень авторитетних міжнародних організацій.

Україна у світових рейтингах

Згідно із щорічним вимірюванням, що проводить Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), за інтегральним показником розвитку ІКТ Україна, так само, як й у 2015 році, залишилася на не надто високому 76 місці з 175

* Ідеться, зокрема, про ініційовані МВС, СБУ та Генпрокуратурою численні обшуки ІТ-компаній і вилучення їх серверів, що, за різними підрахунками, завдало галузі лише прямого збитку на суму від 10 до 20 млн. доларів. Непрямий збиток від цих акцій (наприклад, від недоотриманих інвестицій) може досягати 100 млн. дол. До того ж, бізнес почав перемішувати свої дані за кордон і замовляти там послугу хостингу. За оцінками компанії NIC.UA, у 2015 році близько 20 % користувачів хостингу в Україні перенесли свої дані в інші країни. (Див.: <http://www.epravda.com.ua/rus/publications/2016/12/27/615954/>; <https://daily.rbc.ua/rus/show/vygod-pike-ukrainskiy-it-rynok-nachnet-prosyatsya-1448612953.html>)

¹ <https://www.epravda.com.ua/news/2016/04/12/589242/>

економік, проте збільшила абсолютний показник індексу з 5.21 до 5.33.² Ще краще виглядають для України цьогорічні результати чергового дослідження Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) «*The Global Information Technology Report 2016*»: згідно з ними, вона з 2013 року на три пункти (з 3,9 до 4,2) підвищила показник «індексу мережної готовності» (*network readiness index*), посівши 64 місце (проти 73-го у 2013-му, 81-го у 2014-му і 71-го у 2015-му роках) серед 139 країн світу.³

Попри те, що в обох рейтингах Україна займає порівняно скромні позиції, у доповіді МСЕ вона в 2016 році все ж потрапила до числа економік з рівнем розвитку ІКТ вище середнього (*upper-middle*), у той час, як експерти ВЕФ віднесли її до групи країн з рівнем «мережної готовності» нижче середнього (*lower-middle-income group*). У даному разі це пов'язане з тим, що індекс розвитку ІКТ є скоріше галузевим показником й обраховується на основі всього трьох критеріїв – доступність ІКТ для населення, інтенсивність їх використання та рівень «комп'ютерної грамотності» (*skills*) у суспільстві. «Індекс мережної готовності», навпаки, має комплексний характер: фактично він є середнім арифметичним десяти т. зв. субіндексів, які відображають стан та динаміку найбільш пов'язаних з інформаційними технологіями сфер суспільного життя (*pillars*) й обчислюються на основі майже 60 індикаторів.

Показово, що в результуючому показнику України 2016 року найвищі значення (на рівні середньо- або високорозвиненої групи країн) мають ті субіндекси, які самі по собі є елементами інформаційного суспільства – «розвиненість ІТ-інфраструктури», «доступність ІКТ та відповідних послуг», «комп'ютерна грамотність», «частка активних користувачів». Водночас показники, що «тягнуть» рейтинг униз, стосуються скоріше умов розвитку вітчизняної ІТ-сфери та її суспільно-економічної ефективності: «політичне середовище та регуляторна політика», «умови для бізнесу та інновацій»,

² Measuring the Information Society Report 2016 / International Telecommunication Union [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2016/MISR2016-w4.pdf>

³ The Global Information Technology Report 2016 / World Economic Forum [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf

«економічний ефект», «соціальний ефект». Скромним на загальносвітовому тлі залишається в Україні також рівень використання ІТ в державному управлінні та бізнесі. Водночас, згідно з рейтингом ВЕФ, порівняно з 2015 роком Україні вдалося підвищити свій загальний індекс за рахунок суттєвого поліпшення саме найбільш проблемних показників: за сприятливістю умов для розвитку інформаційного суспільства (включаючи політичний та бізнесовий клімат, а також державну регуляторну політику) вона піднялася зі 104 на 94 місце у світі, а за рівнем використання ІТ у державному управлінні та бізнесі, – зі 124 на 114 і з 78 на 63 місце відповідно. Також експерти ВЕФ зафіксували значне підвищення економічного та соціального ефекту від імплементації ІТ – тут Україна перемістилася відповідно з 67 на 59 і з 89 на 75 місце.⁴

Водночас треба констатувати, що *у контексті загальносвітової динаміки інформаційного суспільства Україна продовжує ставати чимдалі менш конкурентоспроможною, протягом багатьох років стабільно демонструючи стагнацію і навіть певне уповільнення розвитку: після 2010-2011 рр., коли наша країна посідала у щорічному профільному рейтингу МСЕ 69 місце серед 167 економік, вона станом на 2015-й «скотилася» в ньому значно нижче 70 місця й продовжує залишатися на цих позиціях.*⁵ Відносно покращення її показників у 2016 році цієї ситуації, на жаль, не змінило.

Згідно з офіційними даними Державної служби статистики України, певне фінансово-економічне пожвавлення в українській ІТ-сфері намітилося вже на початку 2016 року. Про це свідчать цифри, наведені нижче.

Довідково:

За I квартал 2016 року:

- обсяг реалізованих послуг споживачам підприємствами за видами економічної діяльності «Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг» та

⁴ Там само.

⁵ *Новости МСЭ. №1. 2016 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://www.itu.int/en/itu/news/Documents/2016_ITUNews01-ru.pdf*

«Ремонт комп'ютерів і обладнання зв'язку» склав 7,69 млрд. грн. (6,4 % від загального обсягу реалізованих послуг), що на 34,9 % більше ніж за аналогічний період 2015 року;

- обсяг реалізованої промислової продукції за видом діяльності «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» склав 2,570 млрд. грн. (0,7 % від всієї реалізованої продукції), що на 57,3 % більше ніж за аналогічний період 2015 року;

- обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг становив 321,1 млн. дол. США, що на 19,9 % більше ніж за аналогічний період 2015 року. При цьому імпорт зазначених послуг за I квартал 2016 року становив 54,8 млн дол. США, що на 11,8 % більше ніж за аналогічний період 2015 року;

- обсяги доходів від надання послуг комп'ютерного зв'язку за 9 місяців 2016 року порівняно з аналогічним показником 2016 року збільшилися на 49,9 % і склали 6686,1 млн грн.;

- частка доходів від надання послуг фіксованого (проводового) ширококуткового доступу в загальних доходах від Інтернет послуг складає 67,6%, а частка ширококуткового доступу з використанням технологій безпроводового доступу, радіодоступу складає відповідно – 18,2% (у 2015 – 10,8 %).⁶

Співставлення цих даних з аналогічними показниками 2014-2015 року⁷ дозволяє зробити висновок про значне прискорення протягом 2016 року темпів розвитку низки ключових сегментів ІТ-сфери. Водночас деякі її галузі, навпаки, дещо вповільнились порівняно з 2015 роком: зокрема, протягом перших чотирьох місяців 2016 року на 21,7 % (до 1,341 млрд грн) скоротився обсяг нових замовлень на виробництво комп'ютерів, а також електронного та оптичного обладнання.⁸

Стабільно позитивною в Україні є динаміка проникнення Інтернету і формування онлайн-аудиторії. Згідно з дослідженням *Factum Group Ukraine**, за підсумками 2016 року частка регулярних користувачів Інтернету* склала в (без урахування непідконтрольних та окупованих територій) 63,1 %

⁶ Сфера інформатизації. Дані за 2014 - 2016 роки, наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=151&language=uk>; <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=151&language=uk>

⁷ Сфера інформатизації / Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=151&language=uk>; Інтернет та кабельне телебачення / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=150&language=uk>

⁸ Сфера інформатизації. Дані за 2014 - 2016 роки, наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=151&language=uk>

* *Factum Group Ukraine* – міжнародний дослідницький холдинг, який з 2010 року на замовлення Інтернет Асоціації України (ІНАУ) здійснює шоквартальний загальнонаціональний моніторинг проникнення Інтернету і онлайн-аудиторії в рамках проекту *Opinion Software Media* (Див.: <http://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>).

* «Регулярними», згідно з методикою даного установчого дослідження, вважаються ті користувачі, що виходять в Інтернет не менше одного разу на місяць.

населення держави (21 млн осіб). При цьому 61,3 % населення (20,4 млн осіб) має можливість доступу до Інтернету вдома. У цілому зберігається основний тренд останніх років, а саме – **українська онлайн-аудиторія за своїми якісними характеристиками стає щодалі ближчою до аудиторій найрозвиненіших країн світу**. Так, серед українських користувачів остаточно подолано гендерний розрив (49 % чоловіків, 51 % жінок), впевнено долається віковий розрив, а також розрив між містом та селом – у середньому 72 % населення міст 100 000+, 63 % населення міст 100 000- і 54 % мешканців сіл є регулярними користувачами, причому попередні аналогічні дослідження компанії показують, що саме в сільській місцевості рівень проникнення Мережі зростає найшвидше.⁹

Як і в попередні роки, неподоланим остаточно залишається регіональний розрив, про що красномовно свідчить, зокрема, такі цифри (станом на вересень 2016 р.): 1) за даними Factum Group Ukraine, на Південь країни припадало лише 12 % аудиторії регулярних користувачів проти, наприклад, 33 % на Півночі і в Центрі¹⁰; 2) за даними НКРЗІ, якщо у м. Києві та в Одеській області забезпеченість населення доступом до Інтернету перевищила 90 %, то в Кіровоградській, Луганській та Чернівецькій областях цей показник становить близько 20 %.¹¹

Сталою тенденцією останніх років є в Україні чимдалі ширша імплементація безпроводних мереж та використання для виходу онлайн мобільних пристроїв (що відповідає одному з ключових світових трендів розвитку ІТ-комунікацій). У 2016 році вперше зрівнялася частотність використання українцями стаціонарних і мобільних терміналів для користування Інтернетом. При цьому 14 % аудиторії застосовують для виходу в мережу виключно мобільні пристрої, а 45 % користувачів мають

⁹ Проникновение интернета в Украине. IV квартал 2016 года. / Factum Group Ukraine [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://inau.ua/sites/default/files/file/1701/iv_kvartal_2016.pptx

¹⁰ Там само.

¹¹ Інтернет та кабельне телебачення (Показники наведені без урахування даних АРК та м. Севастополя, а також частини зони проведення антитерористичної операції) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=150&language=uk>

для цього два або більше відповідних «гаджети». До того ж, Україна посідає одне з перших місць у світі за показником співвідношення якості, фінансової доступності та швидкості інтернет-трафіка.¹²

Таким чином, попри те, що у світових рейтингах Україна на даний момент має середні/нижче середніх показники розвитку інформаційного суспільства, її онлайн-аудиторія є достатньо великою, сучасною, динамічною та диверсифікованою, зі значним потенціалом подальшого розвитку.

Треба наголосити, що до 2013 року включно Україна була позбавлена можливості адекватно репрезентувати себе міжнародних рейтингах ІКТ, оскільки не мала Національної системи індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства, без якої це навряд чи є можливим. Таку систему, розроблену Інститутом телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України спільно з Держінформнауки було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1134 лише 28 листопада 2012 р.. причому було офіційно заявлено, що вона «узгоджується з міжнародними системами, враховує національну специфіку та пріоритетні завдання розвитку інформаційного суспільства в країні».¹³ Проте з моменту затвердження даної системи єдина спроба застосувати її була зроблена в рамках підготовки Держінформнауки щорічної Доповіді про стан інформатизації та розвитку інформаційного суспільства у 2013 році.¹⁴ В аналогічній доповіді за 2014 рік, як і всі попередні роки, просто використовуються дані Державної служби статистики України, а також розрізнена інформація, надана різними відомствами.^{15*}

¹² Проникновение интернета в Украине. IV квартал 2016 года. / Factum Group Ukraine [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://inau.ua/sites/default/files/file/1701/iv_kvartal_2016.pptx

¹³ http://www.dkni.gov.ua/sites/default/files/stan_informatyzacii_20132.pdf

¹⁴ Там само.

¹⁵ http://www.dkni.gov.ua/sites/default/files/dodatok_1_0.docx;

http://www.dkni.gov.ua/sites/default/files/dodatok_2_2.docx

* У 2015 та 2016 роках такі доповіді просто не готувалися, хоча, згідно з затвердженим Постановою КМУ Положенням, саме Державне агентство з питань електронного урядування (як і Держінформнауки, наступником якого воно є) визначено як орган, «який організовує проведення прогностно-аналітичних досліджень стану розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування та сфери інформатизації» і «доповідає щороку Кабінетові Міністрів України про стан інформатизації в Україні» (Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/492-2014-%D0%BF>).

До чого призводить такий підхід, можна побачити на конкретному прикладі. Так, за офіційною інформацією Державної служби статистики (чії дані використовує й оприлюднює НКРЗІ – державний регулятор галузі), забезпеченість населення доступом до Інтернету у 2016 році склала 37,1 %¹⁶, що майже вдвічі менше за цифру, отриману по цьому індикатору *Factum Group Ukraine* (61,3 %, див. вище).

Подібні розбіжності присутні в усіх без виключення вимірюваннях, починаючи з 2010 року, і є настільки величезними (зазвичай, аналогічні показники відрізняються в них вдвічі-втричі), що не можуть бути пояснені технічною похибкою або щось. Різниця в результатах досліджень двох названих установ очевидно зумовлена відмінністю в методологіях збору та обробки інформації.* Методологія Держстату базується на обробці ретельно верифікованих даних, проте вона не дозволяє повною мірою враховувати при обчисленнях товари та послуги, що виробляються тіньовим сектором української ІТ-сфери, питома вага якого є значною.¹⁷ Методики *Factum Group Ukraine* передбачають отримання первинних даних шляхом всеукраїнських опитувань, що, навпаки, дає змогу (хай і опосередковано та не дуже точно) врахувати вплив тіньового сектору на динаміку онлайн-аудиторії. Кожна з цих методологій має свої плюси, проте зрозуміло, що навіть результат їх паралельного застосування не буде достатньо коректним (принаймні порівняно з обрахуваннями на основі Національної системи індикаторів). Але

¹⁶ Інтернет та кабельне телебачення (Показники наведені без урахування даних АРК та м. Севастополя, а також частини зони проведення антитерористичної операції) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=150&language=uk>

* Держстат України в даному разі здійснює «статистичне спостереження [...] на суцільній основі із кварталною періодичністю [...] за даними юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб – операторів, провайдерів телекомунікацій, провайдерів програмної послуги, користувачів радіочастотним ресурсом» тощо. *Factum Group Ukraine* з 2010 року здійснює свої «медіадослідження інтернет-аудиторії України на user-centric підході», за допомогою «постійно діючої репрезентативної панелі інтернет-користувачів, [...] яка репрезентує інтернет-користувачів віком 15 років і старше.» (Докладніше див.: http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2015/379/mp_zvyazok.zip; <http://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>)

¹⁷ За даними Мінекономрозвитку, у січні-вересні 2016 року рівень тіньової економіки становив 35% від офіційного ВВП (за підсумками 2015 року – 40 %) (див.: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>)

міжнародні організації вже багато років отримують саме такі відомості, причому вони (організації) зазвичай надають пріоритет офіційним даним.

Наприклад, МСЕ, не ігноруючи досліджень приватних компаній, ГО та міжнародних організацій (*Eurostat, World Bank*), все ж враховує насамперед офіційну (тобто у випадку України – зібрану Держстатом і представлену НКРЗІ) статистику країн-учасниць рейтингу.¹⁸ Отже, є підстави вважати, що світова спільнота вже багато років отримує некоректні і, до того ж, суттєво занижені статистичні дані щодо проникнення Інтернету в Україні.

На користь припущення щодо некоректних (занижених) ІТ-показників України у міжнародних вимірюваннях говорить інформація, представлена *Internet World Stats* – одним з найавторитетніших статистичних веб-ресурсів, який складає свої рейтинги, базуючись на інформації з багатьох гідних довіри джерел: *Nielsen Online, ITU (МСЕ), Facebook, GfK* та інших. За його даними, вже станом на листопад 2015 року Україна за показником проникнення Інтернету посіла останнє місце серед 53 країн Європейського континенту – 43,4 % населення при середньоєвропейському рівні 73,5 % і середньосвітовому – 46,4 %.¹⁹ Ця цифра помітно більша, аніж у Держстату навіть у 2016 році (37,1 % – і це коли аудиторія ще виросла), проте все одно вона значно ближче до його офіційних даних, аніж до даних *Factum Group Ukraine*.

Роль держави: правове забезпечення, регуляторна політика та розвиток е-урядування

Протягом 2016 року тривала активна робота з розвитку профільної нормативно-правової бази та вдосконалення державного регулювання ІТ-

¹⁸ Manual for Measuring ICT Access and Use by Households and Individuals. 2014 Edition / ITU [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ITCMEAS-2014-PDF-E.pdf

¹⁹ Internet Penetration in Europe November 2015. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>

галузі. На початок 2017 р. на розгляді лише в профільному Комітеті ВРУ з питань інформатизації та зв'язку знаходяться 128 законопроектів.

У листопаді був прийнятий Закон України *«Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг»* (№ 1724-VIII від 03.11.2016), який, зокрема, значно спрощує процедуру легального отримання доходів з-за кордону, укладання договорів (це тепер можна робити в електронній формі) та формування фінансової звітності при експорті послуг. Крім того, цим актом знято штучні бар'єри для заведення в Україну валютної виручки. За одностайною думкою експертів, ці правові новації стануть значним стимулом для розвитку вітчизняної ІТ-сфери.

Наприкінці 2016 року через гострий конфлікт інтересів між відомствами, бізнесом та громадськістю черговий раз відкладено питання доопрацювання та прийняття критично важливого для подальшого розвитку національного сегменту Інтернету й усієї сфери телекомунікацій в Україні нормативно-правового акту – Закону України *«Про електронні комунікації»* (реєстр. № 3549-1 від 11.12.2015), який фактично є глибокою модернізацією застарілого й неадекватного сучасним вимогам рамкового закону *«Про телекомунікації»*. У вересні 2016 року законопроект було направлено Верховною Радою України на повторне перше читання, а 24 листопада 2016 року його розглянуто з урахуванням двох альтернативних законопроектів про електронні комунікації № 3549-3 від 29.09.2016 р. та № 3549-4 від 30.09.2016 р. і прийнято рішення рекомендувати прийняти за основу проект закону № 3549-1 від 11.12.2015 з урахуванням узгоджених змін та пропозицій до нього поданих відповідним проектом Постанови.²⁰

Очікує на друге читання *Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в системах хмарних обчислень* (реєстр. № 4302 від 24.03.2016), спрямований на створення умов для більш ефективного використання державних ресурсів шляхом

²⁰ <http://komit.rada.gov.ua/fsview/72982.html>

впровадження новітніх технологій. Законопроект також покликаний сприяти ефективнішій взаємодії держави та суспільства та створить додаткові передумови для подальшого розвитку платформ інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах суспільного життя, насамперед у сферах державного управління, освіти та науки.

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет (реєстр. № 4629 від 10.05.2016) спрямований на створення ефективного, швидкого і прозорого механізму видалення або блокування інформації, що порушує авторське права і (або) суміжні права в мережі Інтернет в досудовому порядку. Крім того, проектом Закону передбачена необхідність запровадження заходів протидії повторним порушенням авторського права і (або) суміжних прав в мережі Інтернет. Прийняття законопроекту та його реалізація допоможуть підвищити інвестиційну привабливість України, забезпечивши сприятливе середовище для розвитку ресурсів, що поширюють легальний контент, унеможливить застосування економічних санкцій до України внаслідок її виключення зі «Спеціального Списку 301», сприятиме наближенню законодавства України до законодавства держав-членів Європейського Союзу, виконанню Україною своїх зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та покращенню її міжнародного іміджу. Станом на березень 2017 р. законопроект знаходиться на опрацюванні в Комітеті ВРУ з питань науки і освіти.²¹

Проект Закону про електронні довірчі послуги (реєстр. № 4685 від 17.05.2016), поданий Кабінетом Міністрів України. Законопроект був розроблений Міністерством юстиції України, Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України з метою реформування законодавства у сфері електронного цифрового підпису з урахуванням досвіду Європейського Союзу, розбудови єдиного простору

²¹ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024

довіри на основі системи електронних довірчих послуг, визнання в Україні електронних довірчих послуг, які надаються іноземними постачальниками електронних довірчих послуг, що забезпечать активний розвиток транскордонного співробітництва та інтеграцію України у світовий електронний інформаційний простір. Станом на березень 2017 р. готується на повторне друге читання.²²

Актуальною залишається реформа системи державного управління та регулювання ІТ-галузі. У березні 2016 року за результатами парламентських слухань дану ідею підтримала Верховна Рада, затвердивши Постанову № 1073-VIII від 31.03.2016, де міститься така рекомендація для Кабінету Міністрів України: «утворити центральний орган виконавчої влади, що забезпечуватиме формування та/або реалізацію державної політики у сферах ІКТ та зв'язку, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації, телекомунікацій, програмування, інформаційної безпеки та кібербезпеки, впровадження технологій електронного урядування, електронного документообігу, електронного підпису тощо та передати зазначеному органу повноваження інших органів виконавчої влади, що стосуються сфери ІКТ та зв'язку, чітко розмежувати повноваження між органами виконавчої влади в зазначених сферах відповідно до законодавства Європейського Союзу».

Уже в квітні 2016 року з аналогічним проханнями до вищого керівництва держави звернулися провідні українські об'єднання ІТ-бізнесу*. У надісланому ними до Президента, Голови Верховної Ради та Прем'єр-міністра України листі зокрема міститься пропозиція щодо «створення профільного ЦОВВ», який у взаємодії з «існуючим парламентським Комітетом з питань інформатизації та зв'язку дасть Україні ефективний інструмент для перетворення на сучасну «цифрову» державу для вирішення надважливих у сучасному світі питань розвитку країни за рахунок розвитку

²² Там само.

* Асоціація підприємств інформаційних технологій України (АПІТУ), Українська асоціація операторів зв'язку «Телас», Асоціація «ІТ України» та Всеукраїнське об'єднання обласних організацій роботодавців у сфері телекомунікаційних та інформаційних технологій.

інформаційного суспільства. Так, як це робить Європа, прийнявши стратегію «Європа 2020» та програмний документ «Цифровий порядок денний для Європи».²³ Станом на березень 2017 р. держава не ініціювала жодних кроків в напрямі такої інституційної реформи.

Поряд з цим у 2016 році великою групою консультантів та експертів з провідних світових та вітчизняних ІТ-компаній і ГО за підтримки Міністерства економічного розвитку та торгівлі (МЕРТ), Державного агентства з питань електронного урядування та ГО «*Hi-Tech Office*» розробили аналогічний європейському стратегічний документ-дорожню карту для України – «Цифровий порядок денний України 2020» (*Digital Agenda Ukraine 2020*).²⁴ Наприкінці грудня цього ж року МЕРТ, яке виступило одним з ініціаторів цього проекту, анонсувало початок його практичної реалізації.²⁵

Критично важливим для України завданням є прискорений розвиток систем та сервісів електронного урядування та електронної демократії. Останніми роками вона значно послабила свої міжнародні позиції також і за цими показниками. Згідно з дослідженням ООН *United Nations E-government Survey 2016*, за рівнем розвитку е-урядування (*E-Government Development Index*) Україна посіла в 2016 році 62 місце серед 193 держав, за рівнем електронної участі (*E-Participation Index* – показник розвитку сервісів комунікації між громадянами та державою, або індекс Gov 2.0.) – 32 місце.²⁶ Для порівняння – у 2008 році вона знаходилася у цьому рейтингу відповідно на 41 і 14 місцях.²⁷

Разом з цим треба підкреслити, що після «провального» 2014 року (87 і 77 місця²⁸), завдяки активній спільній роботі держави, наукових установ та

²³ На часі утворення центрального органу виконавчої влади у сфері ІКТ, вважає ІТ бізнес [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://apitu.org.ua/node/6787>

²⁴ Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020): першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. Концептуальні засади (версія 1.0) [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

²⁵ <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2147183-mert-rozpocinae-proekt-cifrovizacii-ekonomiki.html>

²⁶ <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine>

²⁷ <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine/dataYear/2008>

²⁸ <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine/dataYear/2014>

приватного сектору, розпочатій під егідою Державного агентства з питань електронного урядування та МЕРТ, відставання різко скоротилося. За підсумками надзвичайно продуктивного 2015 р. практично «з нуля» був закладений технологічний та правовий фундамент національної системи е-урядування та е-послуг і створено основи для проривного «стрибка» 2016 року, коли позиції України в рейтингу ООН покращилися відразу на 25 і 45 пунктів відповідно.

Протягом 2016 року реалізовано ще низку важливих проектів, насамперед:

- запроваджено й запущено в тестовому режимі Єдиний державний портал відкритих даних (data.gov.ua), на якому зареєстровано понад 1000 органів влади, й оприлюднено понад 10 тис наборів даних, затверджено Порядок ведення порталу;
- Україна приєдналася до Міжнародної хартії відкритих даних;
- запроваджено виключно електронний документообіг між Секретаріатом Кабінету Міністрів України, ЦОВВ і обласними державними адміністраціями;
- запроваджено: 7 електронних послуг у сфері будівництва, 3 електронні послуги у земельній сфері, по одній – у соціальній та екологічній сферах, 4 електронні послуги щодо реєстрації та закриття юридичної особи, фізичної особи, яка має намір стати підприємцем;
- розпорядженням КМУ від 16.11.2016 № 918-р схвалено Концепцію розвитку системи надання електронних послуг в Україні;
- уведено в дію «Порядок інтеграції інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування до Єдиного державного порталу адміністративних послуг» (спільний наказ Мінекономрозвитку та Мінрегіону);

- розроблено проект Концепції розвитку електронної ідентифікації, ініційовано пілотний проект MobileID (ідентифікація за допомогою електронного цифрового підпису на Sim-карті).²⁹

Попри виявлення в процесі експлуатації певних недосконалостей (наприклад, під час проведення тендеру на поставку обладнання для порту «Південний»³⁰), загалом продемонструвала свою високу ефективність державна система електронних закупівель «ProZorro», пілотний проект якої було запущено в лютому 2015 року (www.prozorro.gov.ua). У травні 2016 року система отримала міжнародну премію у сфері публічних закупівель *Public Sector Procurement Award* за створення і впровадження електронної системи з унікальною архітектурою.

Для подальшого вдосконалення вітчизняних систем е-урядування вдалим рішенням може стати використання хмарових сервісів, ринок яких в Україні стабільно збільшується і після 2013 року (у 2016 році – зростання 10 %). Нині один ключових трендів у сфері оптимізації структур державного управління й розвитку комунікації держави та громадян полягає в імплементації технологій *G-Cloud* (скорочене *Government Cloud* – урядова «хмара»). Приблизно з 2010-2011 рр. такі сервіси почали активно впроваджуватися у цілій низці країн. Найуспішнішими Сполучене Королівство, Австралія, Естонія, Данія, Таїланд, США, Японія, Латвія, Бельгія та інші. Досвід цих держав однозначно свідчить, що *G-Cloud* дозволяють значно спростити й розширити доступ громадян до державних послуг, кардинальним чином підвищити якість і швидкість їх надання, вивести на новий рівень ефективність урядового менеджменту, і зрештою, заощадити значні (до 50 %) бюджетні кошти за рахунок скорочення державного апарату.

²⁹ Публічний звіт Голови Державного агентства з питань електронного урядування. Презентація [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.dknii.gov.ua/sites/default/files/prezentaciya_zvitu_golovy_za_2016_rik_1.pdf

³⁰ <http://rian.com.ua/interview/20160422/1008885219.html>

У серпні 2016 року компанія De Novo, провідний провайдер хмарового ринку України, послугами якого вже користалось Державне агентство з питань електронного урядування України, МЕРТ та інші державні установи, запустила першу в країні захищену хмару за моделлю G-Cloud, що була створена спеціально для потреб вітчизняних державних закладів та підприємств. Представники De Novo сверджують, що їх G-Cloud визначається високими показниками відмовостійкості та захисту від зовнішніх загроз, та надає сервіси класу IaaS (Інфраструктура як Сервіс), забезпечує високий рівень надійності ресурсів та є сертифікованою відповідно до вимог КСЗІ (комплексної системи захисту інформації).³¹

Розвиток ІТ-галузі: динаміка, тенденції, впровадження інновацій

Загалом, у царині розвитку та впровадження інновацій Україна є нині однією з найменш динамічних країн. Згідно з доповіддю міжнародного аналітичного центру *Information Technology and Innovation Foundation (ITIF)*, серед 56 країн, на які припадає 90 % світової економіки, Україна в 2016 році зайняла за цими показниками 52 місце (в Центральній і Східній Європі – останнє).³² Але саме сфера ІТ є нині провідною інноваційною галуззю України, що здатна і на цьому напрямі відіграти роль локомотива для всієї країни.

У 2016 році одним з найбільш знакових трендів в сфері інноваційного розвитку України стала спроба симбіозу в межах двох найперспективніших сегментів вітчизняної економіки – аграрного й ІТ. Зокрема, членом асоціації *AgTech Ukraine*, метою якої є розробка, пошук й імплементація високоефективних технологічних рішень в аграрному бізнесі, стала компанія *Drone.UA*, провідний український інтегратор безпілотних технологій, один з 20 найуспішніших українських інноваційних проектів за версією Forbes.

³¹ <https://www.de-novo.biz/uk/novini-ta-istoriyi-uspihu/novini/de-novo-startuye-g-cloud-pershu-zahishhenu-ukrayins-ku-hmaru-dlya-derzhustanov/>

³² Contributors and Detractors: Ranking Countries' Impact on Global Innovation [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www2.itif.org/2016-contributors-and-detractors.pdf?_ga=1.178380963.602353758.1458130505

Фахівці *Drone.UA* вже брали участь у хакатонах й інших заходах, влаштованих асоціацією і продовжують співробітництво.³³

У квітні 2016 року мобільні оператори, що діють в Україні, ініціювали створення екосистеми телеком-стартапів. *ВДНХ-Tech* спільно з компанією «Київстар» запустив акселератор для ІТ-проектів у сфері телекомунікацій і зв'язку. У жовтні оператор вибрав три проекти для сприяння в комерційному запуску: *Gravitec*, *inCust*, *Virbox*. У серпні «Київстар», *Vodafone* і аутсорсингова компанія *EPAM* за підтримки Міністерства економічного розвитку і торгівлі відкрили *Hi-Tech Office*. Він призначений для підтримки українських стартапов і інноваційних проектів, що мають потенціал комерціалізації.³⁴

Вагомим активом України, який вже у найближчій перспективі здатен стати її вирішальною перевагою у міжнародній конкуренції, є система профільної освіти, науково-технічний та кадровий потенціал у сфері ІКТ. За даними *PricewaterhouseCoopers Ukraine*^{*}, **протягом останніх чотирьох років кількість ІТ-фахівців в Україні збільшилося з 42,4 тис. до 91,7 тис.**, причому 19 % з них – це програмісти міжнародного рівня з досвідом роботи сім і більше років, які забезпечили 41 % доходів від надання послуг загальною вартістю 2,7 млрд. дол.. Навіть у «депресивному» для ІТ-галузі 2015 році її внесок в українську економіку склав 10,3 млрд грн. В області інформаційних та суміжних технологій було задіяно 420 тис. робочих місць (підраховано, що кожний ІТ-спеціаліст створює в середньому 3,6 робочих місця), у фінансовий сектор України – залучено 5,8 млрд грн (деPOSITні рахунки «айтишників»), доходи банків від пов'язаних операцій з валютою склали 1,7 млрд грн.³⁵

³³ <https://agtech.com.ua/>; <https://inventure.com.ua/news/ukraine/agtech-forum-2016-proryvnye-innovacii-dlya-agrosektora-ukrainy>; <http://drone.ua/drone-ua-agtech-ukraine/>

³⁴ <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/12/27/615954/>

^{*} *PricewaterhouseCoopers (PwC)* - міжнародна мережа компаній, що пропонує професійні послуги у сфері консалтингу та аудиту. Компанія заснована більш ніж 160 років тому та входить до «великої четвірки» аудиторських компаній. Штаб-квартира знаходиться в Лондоні.

³⁵ Украинская ІТ-отрасль в цифрах и фактах [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://itc.ua/news/ukrainskaya-it-otrasl-v-tsifrah-i-faktah/>

Завдяки такому кадровому забезпеченню Україна, згідно з даними українського міністерства економічного розвитку і торгівлі, стала в 2016 році четвертим у світі експортером ІТ-послуг і продуктів³⁶ (недержавні консалтингово-аудиторські фірми називають дещо менші цифри, проте всюди Україна знаходиться в топ-20). За період з 2011 по 2015 роки експортно-орієнтований сегмент цього ринку збільшився у нас 2,5 рази, з 1,1 млрд дол. до 2,6 млрд дол., а його внесок у ВВП країни, відповідно – з 0,6 % до 3,3 %. Більше 70 % експорту ІТ-послуг України складає розробка ПЗ на замовлення. ІТ-галузь демонструє найбільше зростання серед інших експортних галузей і з 2016 року знову повернула собі роль одного з драйверів економіки України.³⁷

За оцінками експертів, українські ІТ-фахівці мають на міжнародному ринку вагомі конкурентні переваги, зокрема:

- ціновий фактор (вартість послуг програмістів в Україні є співмірною з такою в Індії й у сім разів менша за послуги американських спеціалістів, при тому, що розцінки програмістів зі Східної Європи наближаються до середньоєвропейського рівня);
- широкий спектр та високий рівень технологічних компетенцій, що дає змогу гнучко реалізовувати ІТ-проекти підвищеної складності (на порядок вищі, ніж китайські або індійські);
- власні дослідження і розробки, а також матеріально-технічна база для реалізації складних наукоємних проектів, гнучкість у використанні, розподілі та взаємозаміні ресурсів;
- культурна та географічна близькість до Європи.³⁸

Експерти PwC прогнозують, що з таким людським капіталом навіть мінімальна оптимізація регуляторної політики дозволить до 2020 року

³⁶ <https://softserve.ua/ua/press-center/news/it-ukraine-export/>

³⁷ Там само.

³⁸ Особливості розвитку ІТ-ринку в Україні: стан та тенденції /авт. Р. О. Винничук, Т. В. Склярчук, 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VNULPL_2015_833_3.pdf

збільшити вклад ІТ-галузі у ВВП з нинішніх 3,3 % до 4,5 % (5,1 млрд дол. експортної виручки). Число зайнятих в галузі програмістів зросте до 146 тис., кількість робочих місць в ІТ і в суміжних галузях з 420 тис. може вирости до 670 тис. осіб. Головною підставою досягнення таких результатів аналітики ринку одноставно вважають *адекватну і прогнозовану схему оподаткування*³⁹. Для повного ж розкриття потенціалу вітчизняної ІТ-галузі, на їх думку, потрібна глибока модернізація профільної освіти, *розвиток механізмів захисту інтелектуальної власності, підтримка стартапів, системне залучення інвестицій та просування української ІТ-продукції на зовнішніх ринках*.⁴⁰

Але, попри недостатній прогрес на цих напрямках, *на даний момент для українські програмісти працюють в достатньо сприятливих умовах з точки зору податкового режиму, можливості отримати освіту/підвищити свою кваліфікацію та ринкової кон'юнктури*. До того ж, прийняття у 2015 році рамкового закону «Про електронну комерцію» і проведена роком пізніше лібералізація нормативних процедур експорту послуг та валютного контролю над цими операціями⁴¹, багато в чому прирівнює становище вітчизняних ІТ-спеціалістів, наприклад, до колег з ЄС. Тому доцільно продумати моделі більш рівномірного розподілу доходів ІТ-галузі на рівні Державного бюджету. Наприклад, PwC пропонує нинішню пільгову податкову базу у сфері надання ІТ-послуг збільшувати щороку на 1 %, що забезпечить оптимальний баланс між надходженнями до бюджету і розвитком галузі.⁴²

Поряд з цим фундаментальною проблемою, що є одною з головних причин орієнтації українських ІТ-фахівців переважно на зовнішні ринки (фріланс-аутсорсінг та експорт послуг), є **відсутність ефективних**

³⁹ <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/tax/articles/it-ukraine.html> \$ <http://gc.ua/uk/business-news/podatkovi-pilgi-dlya-it-sektora/>

⁴⁰ <http://itc.ua/news/pricewaterhousecoopers-k-2020-godu-it-otrasl-v-ukraine-mozhet-prinesti-5-1-mlrd-eksportnoy-vyiruchki-4-5-vklada-v-vvp-stranyi-i-670-tyis-rabochih-mest/>; <http://biz.nv.ua/publications/kakim-budet-2017-god-dlja-it-auteursinga-v-ukraine-prognozy-top-menedzherov-vedushchih-kompanij-462548.html>

⁴¹ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1724-viii>

⁴² <http://itc.ua/news/pricewaterhousecoopers-k-2020-godu-it-otrasl-v-ukraine-mozhet-prinesti-5-1-mlrd-eksportnoy-vyiruchki-4-5-vklada-v-vvp-stranyi-i-670-tyis-rabochih-mest/>

механізмів захисту інтелектуальної власності. Незважаючи на те, що в Україні в основному сформована відповідна нормативно-правова база, залишається велика кількість не врегульованих питань, серед яких в аспекті регулювання ІТ-сфери найгострішими є: складні й тривалі процедури оформлення патенту та товарної марки, випуск та поширення піратської продукції, охорона комп'ютерних програм і баз даних, неконтрольоване використання фальшивих товарів, відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони інтелектуальної власності тощо.⁴³ Юристи та правники відзначають, що в українському законодавстві практично відсутня належна комплексна охорона програмного продукту та його реалізації (він охороняється лише як літературний твір, тобто сама ідея, процес або спосіб, покладені в основу алгоритмів, не підлягають охороні), дуже недосконаліми є нормативні механізми боротьби з піратством.⁴⁴

У зв'язку з цим ситуація із дотриманням авторських та суміжних прав залишається в галузі складною, в тому числі – навіть в органах державної влади. Для прикладу: за оцінками *Microsoft Corporation*, станом на 2015 рік близько 85 % програмних продуктів корпорації, що використовуються в українських державних установах – неліцензійні. Щоправда, ця цифра є значно більшою за офіційні оцінки Державної служби інтелектуальної власності (35 %), до того ж вперше з 2013 року наша країна позбулася статусу «найбільшого порушника прав інтелектуальної власності» (*Priority Foreign Country*) у глобальному звіті офісу Торговельного представника США (*USTR*).⁴⁵ Проте захист інтелектуальної власності, особливо в сфері ІТ, залишається для України системною проблемою.

Значною мірою саме через критичне становище у сфері забезпечення копірайту в Україні місцеві фахівці не мотивовані на

⁴³ Костюченко О. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/4487>

⁴⁴ Права інтелектуальної власності на створений ІТ-продукт: проблемні моменти [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://attorneys.ua/uk/publications/intellectual-property-rights-for-the-created-it-product-problem-points/>

⁴⁵ <http://itukraine.org.ua/intelektualna-vlasnist>

створення власного ІТ-продукту, тому зазвичай реалізують свій потенціал в чужих проектах як фрілансери, виробляючи для них інтелектуальну «сировину». А найбільш креативні вітчизняні спеціалісти воліють реєструвати свої бізнеси і права інтелектуальної власності в інших країнах, використовуючи при цьому для подальшої розробки та просування своїх ідей українських же найманих працівників. У результаті всі права на кінцевий продукт, фактично створений українцями, належить третій стороні (роботодавцю, або замовнику) за межами України. Очевидно, що в кінцевому рахунку це не відповідає національним інтересам, оскільки призводить до значних втрат для державного бюджету, вітчизняного бізнесу і міжнародного іміджу України. Крім того, неможливість ефективно захистити свою інтелектуальну власність є причиною «витоку мізків» – за даними освітньої онлайн-платформи *SmartMe University*, лише **протягом 2014-2015 років з України виїхало приблизно 9 тис. спеціалістів.**⁴⁶

За різними підрахунками, близько 70 % доходів української ІТ-галузі надходить від відносно дешевих аутсорс-проектів на експорт або адаптації зарубіжного ПЗ. Вітчизняні спеціалісти вже сьогодні створюють численні високотехнологічні рішення для провідних світових брендів, але власного ІТ-продукту «Made in Ukraine» виробляється значно менше, аніж дозволяє вітчизняний потенціал. В Україні нині відсутні сильні бізнес-гравці, мотивовані на створення власних продуктів, а не на розвиток аутсорсингу. Поряд з цим, структура української ІТ-галузі з її унікальним науково-технічним потенціалом, власною системою профільної освіти і значним корпусом кваліфікованих кадрів могла б, за оцінками експертів, стати одним з найбільших у світі майданчиків для виробництва кінцевого ІТ-продукту та R&D*.⁴⁷ У стратегічній перспективі саме цей напрямок розвитку має

⁴⁶ <http://interfax.com.ua/news/economic/358091.html>

* *Research & Development (R&D)* - сукупність робіт, спрямованих на отримання нових знань та їх практичне застосування при створенні нового виробу або технології. Аналогічне поняття в українській термінології - «науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи» (НДДКР).

⁴⁷ <http://itc.ua/news/ukrainskaya-it-otrasl-v-tsifrah-i-faktah/>

забезпечити українській індустрії ІКТ високу конкурентоздатність в власну нішу на глобальному ринку.

Висновки та рекомендації

Починаючи з 2014 року ІТ-сфера України внаслідок російської агресії, загального економічного спаду, скорочення інвестицій та низки інших причин, включаючи не завжди ефективну й адекватну галузеву політику уряду, **переживає гостру кризу. У 2016 році намітилася виразна тенденція до поступового її подолання**, про що свідчать як внутрішні статистичні дані, так і результати авторитетних міжнародних вимірювань розвитку інформаційного суспільства (зокрема, МСЄ та ВЕФ). Порівняно з попередніми роками, Україна дещо покращила свої абсолютні показники в цих рейтингах, проте їй **не вдалося подолати сталу (щонайменше з 2010 року) тенденцію до втрати цифрової конкурентоспроможності на тлі решти країн світу, серед яких вона знаходиться на середніх або ще нижчих позиціях.** З іншого боку, є вагомі підстави вважати, що **внаслідок використання недосконалих технологій вимірювань та обчислень Україна офіційно надає до міжнародних організацій некоректні (занижені) результуючі дані щодо свого розвитку в інформаційній сфері.**

За підсумками 2016 року розвиток елементів інформаційного суспільства та ІТ-індустрій відбувався в Україні загалом динамічно і в руслі найбільш актуальних глобальних трендів. **Успішно триває перехід державних органів на електронний документообіг, розвивається е-урядування, запущено урядовий портал відкритих даних, зростає попит на високотехнологічні комплексні рішення, пов'язані з переорієнтацією компаній на комерційні дата-центри (ЦОД) і хмарові сховища, мобільні рішення, системи електронних розрахунків, інтернет речей (IoT), підвищеної уваги приділяється кібербезпеці тощо. Україна знаходиться у топ-20 світових постачальників ІТ-послуг (за даними МЕРТ – на 4 місці), в її межах працює близько сотні дослідницьких центрів найбільших ІТ-компаній**

(серед яких *Oracle, Microsoft, Cisco, IDC*), на ринок приходять крупні вендори (*Uber, Motorola*). Дедалі ефективніше використовується для ІТ-бізнесу й маркетингу науково-технічний потенціал країни, швидко зростає кількість та рівень кваліфікації фахівців. **М'який режим оподаткування і прогресивні зміни в законодавстві сприяли значному зростанню показників виробництва ІКТ та експорту ІТ-послуг.**

Поряд з цим українська ІТ-галузь має переважно обслуговуючий, «сировинний» характер, оскільки джерело близько 70 % її доходів – відносно дешеві аутсорс-проекти на експорт, адаптації зарубіжного ПЗ тощо. Найбільш проблемними ділянками для подальшого розвитку «цифрового» сегменту української економіки, що потребують правових новел і перегляду регуляторної політики держави, є: 1) розвиток механізмів захисту інтелектуальної власності; 2) стимулювання та підтримка ІТ-стартапів, інновацій та виробництва кінцевого продукту «Made in Ukraine»; 3) системне залучення в ІТ-індустрії інвестицій; 4) просування української ІТ-продукції на зовнішніх ринках.

Враховуючи викладене вище – **пропонується**:

1. Задля забезпечення належного інформаційного і науково-аналітичного підґрунтя для розробки оптимальних стратегій розвитку, формування адекватної державної політики, а також для коректної репрезентації держави на міжнародних ринках та у відповідних рейтингах – протягом 2017 року вирішити питання щодо налагодження на базі профільних державних органів регулярних статистичних вимірювань та обчислень згідно з Національною системою індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства в Україні (затверджена Постановою КМУ № 1134 від 28.11.2012 р.) з використанням спеціально створеного вже для цього апаратно-програмного комплексу (у разі необхідності – доопрацювати систему та/чи комплекс, зокрема в плані їх релевантності відповідним показниками і стандартам ЄС).

2. У найкоротший термін завершити розробку рамкового Закону України «Про електронні комунікації» і ввести його в дію. Врахувати, що в остаточній редакції Закону повинні бути гармонійно узгоджені чотири складові: (а) національний інтерес, що полягає у повноцінному розвитку телеком-індустрії, (б) права громадян-споживачів її продукції та послуг, (в) можливість ефективного регуляторного та управлінського впливу з боку держави і (г) вимоги українського та європейського права.

3. По можливості прискорити опрацювання у профільному комітеті й винести на розгляд сесії Верховної Ради України Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет (№ 4629 від 10.05.2016), а також Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав (реєстр. № 6523 від 15.06.2010).

4. Провести Парламентські слухання, присвячені: 1) питанням охорони прав інтелектуальної власності на ІТ-продукти (передусім – програмне забезпечення), а також особливостям захисту таких прав в мережі Інтернет; 2) модернізації профільної нормативно-правової бази та вдосконалення державного регулювання ІТ-сфери.

5. Максимально прискорити прийняття та введення в дію проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо обробки інформації в системах хмарних обчислень)» у зв'язку з необхідністю якнайшвидшої оптимізації правового регулювання однієї з найбільш перспективних та динамічних ІТ-індустрій в Україні.

6. Розробити й подати на розгляд Верховної Ради України проекти внесення змін до законодавчих актів (зокрема, до Кримінального процесуального кодексу) щодо особливого режиму проведення слідчих дій по відношенню до суб'єктів господарювання ІКТ галузі (у частині вилучення в рамках таких дій електронних носіїв даних та запам'ятовувальних пристроїв – жорстких дисків, серверів, системних блоків

тощо). Одним із критеріїв визначення суб'єктів, що підлягають такому режиму, може стати кількісна частка ІТ-обладнання в його основних виробничих фондах.

7. Кабінету Міністрів України, Адміністрації Держспецзв'язку, НКРЗІ, Державному агентству з питань електронного урядування, іншим профільним та зацікавленим відомствам, з метою оптимізації бюджетних витрат на функціонування державного апарату, підвищення його ефективності, боротьби з корупцією, розвитку сервісів е-демократії та е-урядування, а також оптимізації функціонування державних установ на територіях, де є переміщені державні структури – розглянути доцільність та можливість запровадження в Україні Урядової інформаційно-комунікаційної інфраструктури на базі хмарових технологій (за моделлю **G-Cloud**), – можливо, на базі проекту, реалізованого в 2016 р. компанією **De Novo** (див. текст записки).

Відділ інформаційної безпеки
та розвитку інформаційного суспільства
С.Л. Гнатюк